

ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ: Πηγές για την εξέλιξη των πολιτευμάτων κατά την αρχαϊκή εποχή (επιλογή: Β. Μόσχου)

1. Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία, 4.1-3

...Μετά απ' αυτό, πριν περάσει πολύς καιρός, κατά τη θητεία του άρχοντα Αρισταίχμου, θέσπισε τους νόμους του ο **Δράκων**. Η νομοθεσία αυτή είχε ως εξής. Πολιτικά δικαιώματα δίνονταν σ' όσους είχαν τη δυνατότητα να φέρουν όπλα. Εννέα άρχοντες και ταμίες εκλέγονταν όσοι είχαν περιουσία μεγαλύτερη από δέκα μνες, ελεύθερη βαρών. Για τα κατώτερα αξιώματα εκλέγονταν όσοι μπορούσαν να φέρουν όπλα, ενώ στρατηγοί και ίππαρχοί όσοι δήλωναν περιουσία όχι μικρότερη από εκατό μνες, ελεύθερη βαρών, και είχαν γνήσια παιδιά από νόμιμη σύζυγο μεγαλύτερα από δέκα χρόνων. Αυτοί έπρεπε να δίνουν εγγύηση στους πρυτάνεις, τους στρατηγούς και τους υπάρχους τις προηγούμενης χρονιάς μέχρι να λογοδοτήσουν, και δέχονταν ως εγγυητές τέσσερις άντρες από την ίδια με τους στρατηγούς και τους υπάρχους τάξη. Συγκροτήθηκε και βουλή από τετρακόσιους και έναν, που κληρώνονταν μεταξύ των πολιτών...

2. Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία, 7.2-4

Ο **Σόλων** όρισε την ισχύ των νόμων για εκατό χρόνια χωρίς τροποποίηση και οργάνωσε το πολίτευμα ως εξής: Διαίρεσε τους κατοίκους σε τέσσερις τάξεις με βάση τη φορολογία, ακριβώς όπως είχαν διαιρεθεί και προηγουμένως, δηλαδή σε πεντακοσιομέδιμνους, ιππείς, ζευγίτες και θήτες. Τα άλλα αξιώματα τα διένειμε στους πεντακοσιομέδιμνους, τους ιππείς και τους ζευγίτες, δηλαδή αυτά των εννέα αρχόντων, των ταμιών, των πωλητών, των ένδεκα και των κωλακρετών, δίνοντας αξίωμα στα μέλη κάθε τάξης ανάλογα με τη φορολογία. Στους θήτες έδωσε το δικαίωμα να μετέχουν μόνο στην εκκλησία του δήμου και τα δικαστήρια. Ορίστηκε να πληρώνει φόρο πεντακοσιομέδιμνου εκείνος του οποίου η περιουσία αποδίδει πεντακόσιους μεδίμνους, ξηρών καρπών ή υγρών, φόρους ιππέα όποιος έχει εισόδημα τριακόσιους μεδίμνους και, όπως λένε ορισμένοι, όποιος είχε τα μέσα να συντηρεί ένα άλογο. Αναφέρουν και το όνομα της τάξης ως απόδειξη αυτού του κριτηρίου και τα αρχαία αναθήματα, γιατί υπάρχει στην Ακρόπολη εικόνα κάποιου Δίφυλου με την εξής επιγραφή:

Ο Ανθεμίον του Δίφυλου την αφιερώνει στους θεούς, όταν ανήλθε από την τάξη των θητών σ' αυτή των ιππέων.

Κοντά στην επιγραφή υπάρχει άλογο υποδηλώνοντας αυτό που σημαίνει η τάξη των ιππέων. Αλλά όμως είναι πιο εύλογο ότι οι ιππείς θα ορίζονταν με βάση το εισόδημά τους όπως και οι πεντακοσιομέδιμνοι. Φόρο ζευγίτη θα πληρώνουν όσοι είχαν εισόδημα μέχρι διακόσιους μεδίμνους και των δύο ειδών. Οι υπόλοιποι ανήκαν στην τάξη των θητών και δεν έπαιρναν κανένα αξίωμα. Για το λόγο αυτό και σήμερα, όταν όσος πρόκειται να κληρωθούν για ένα αξίωμα ρωτούνται σε ποια τάξη ανήκουν, κανένας δεν απαντά ότι ανήκει στην τάξη των θητών.

3. Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία, 11.1

Ο **Σόλων**, λοιπόν, οργάνωσε το πολίτευμα με τον παραπάνω τρόπο. Επειδή οι άνθρωποι συνέχιζαν να έρχονται και να παραπονιούνται για τους νόμους του, επικρίνοντας μερικούς και ζητώντας διευκρινίσεις για άλλους, και επειδή δεν ήθελε ούτε να τους αλλάξει αλλά ούτε και να είναι παρών δημιουργώντας μίσση, ταξίδεψε για εμπόριο και για να δει τα αξιοθέατα στην Αίγυπτο, λέγοντας ότι δεν θα επέστρεφε για τα επόμενα δέκα χρόνια. Δεν το θεωρούσε δίκαιο να παραμείνει και να εξηγεί τους νόμους του, αλλά ο καθένας θα έπρεπε να υπακούει σε όσα είχαν θεσπιστεί.

4. Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία, 21.1-6

Εξαιτίας αυτών ο λαός εμπιστεύτηκε τον **Κλεισθένη**. Μετά, ως επικεφαλής του λαού, τον τέταρτο χρόνο απ' την ανατροπή των τυράννων, την περίοδο δηλαδή που ήταν άρχοντας ο Ισαγόρας, διαίρεσε αδιακρίτως όλους τους πολίτες σε δέκα φυλές αντί για τις παλιότερες τέσσερις, θέλοντας έτσι να τους αναμείξει για να μπορούν περισσότεροι να έχουν μερίδιο στη διακυβέρνηση του κράτους. Απ' αυτό προήλθε η φράση: "δεν πρέπει να διακρίνουν τις φυλές", που λέγεται σε όσους θέλουν να εξετάσουν την καταγωγή ενός ανθρώπου. Κατόπιν θέσπισε βουλή πεντακοσίων, αντί τετρακοσίων ατόμων, πενήντα από κάθε φυλή. Τότε ήταν εκατό από κάθε φυλή, γι' αυτό δεν διαίρεσε τους Αθηναίους σε δώδεκα φυλές για να μην συμπέσει με τη διαίρεσή τους σε τριττύες που υπήρχαν από πριν: οι τέσσερις φυλές ήταν χωρισμένες σε δώδεκα τριττύες και αν τις είχε χρησιμοποιήσει δεν θα είχε καταφέρει την ανάμειξη του λαού. Διαίρεσε την Αττική σε δήμους των τριάντα μερών - δέκα μέρη στην περιοχή της πόλης, δέκα στην παραλία, δέκα στην ενδοχώρα τα οποία ονόμασε τριττύες. Όρισε με κλήρο τρεις δήμους να σχηματίζουν μια φυλή, έτσι ώστε κάθε φυλή να βρίσκεται σε όλα τα σημεία της χώρας. Έκανε όσους κατοικούσαν

σε κάθε δήμο συνδημότες, ώστε να μη χρησιμοποιείται το πατρικό όνομα για να ελέγχεται ποιοι ήταν αυτοί που είχαν γίνει πρόσφατα πολίτες, και από τότε παίρνουν τα ονόματά τους οι Αθηναίοι από τους δήμους. Όρισε δημάρχους που είχαν τις ίδιες αρμοδιότητες μ' αυτές των παλιών ναυκράρων, γιατί οι δήμοι αντικατέστησαν τις ναυκραρίες. Ονόμασε μερικούς δήμους από τον τόπο όπου βρίσκονταν και μερικούς από τους ιδρυτές τους, γιατί δεν είχαν όλοι οι δήμοι όνομα από τον τόπο όπου βρίσκονταν. Επέτρεψε στα γένη, τις φρατρίες και τα ιερατεία να διατηρήσουν τα παραδοσιακά τους δικαιώματα. Στις φυλές όρισε, από τους εκατό που είχαν προκριθεί, δέκα επώνυμους ήρωες, αυτούς που υπέδειξε η Πυθία.

5. Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία, 42.1

Η **σημερινή** μορφή του πολιτεύματος είναι η εξής. Στο σώμα των πολιτών ανήκουν εκείνοι που και οι δύο γονείς τους είναι Αθηναίοι πολίτες. Γράφονται στον κατάλογο των δημοτών σε ηλικία δεκαοκτώ ετών. Όταν εγγράφονται, οι ήδη δημότες ψηφίζουν ενόρκως για αυτούς, πρώτα αν θεωρούν ότι έχουν την απαραίτητη απ' το νόμο ηλικία και αν κρίνουν ότι δεν την έχουν, οι υποψήφιοι επιστρέφουν στις τάξεις των παιδών, και δεύτερον αν είναι γεννημένοι ελεύθεροι, όπως προβλέπεται από το νόμο...

6. Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία, 52.1

Με κλήρο εκλέγονται και οι ένδεκα. Καθήκον τους είναι η εποπτεία των φυλακισμένων. Όταν κλέφτες, απαγωγείς και ληστές φέρονται ενώπιόν τους, και αν αυτοί παραδεχτούν την ενοχή τους, αυτοί μπορούν να τους καταδικάζουν σε θάνατο. Αν αρνηθούν την κατηγορία, τους οδηγούν ενώπιον του δικαστηρίου, και αν αθωωθούν, τους αφήνουν να φύγουν, στην αντίθετη περίπτωση τους θανατώνουν. Όταν κτήματα και σπίτια καταγράφονται για να δημευτούν, οι ένδεκα φέρνουν τα θέματα αυτά ενώπιον του δικαστηρίου και όσα κρίνονται πως πρέπει να κατασχεθούν από το κράτος, τα παραδίνουν στους πωλητές. Εισηγούνται επίσης και μηνύσεις ενώπιον του δικαστηρίου, γιατί και αυτές είναι περιπτώσεις που εισηγούνται οι ένδεκα, αλλά μερικές απ' τις μηνύσεις εισηγούνται και οι Θεσμοθέτες.

7. Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία, 57.3-4

...Όταν κάποιος σκοτώσει εκ προμελέτης ή τραυματίσει κάποιον, οι δίκες διεξάγονται στον 'ρειο Πάγο, ακόμη και όταν κάποιος σκοτώσει με δηλητήριο ή με εμπρησμό, αυτές είναι οι μόνες κατηγορίες που δικάζει η βουλή. Για δολοφονία εξ αμελείας και εκ προμελέτης, για δολοφονία δούλου, μετοίκου ή ξένου αρμόδιοι είναι οι δικαστές στο Παλλάδιο. Όταν κάποιος παραδέχεται ότι σκότωσε, αλλά υποστηρίζει ότι το έκανε σύμφωνα με τους νόμους, δηλαδή αν έπιασε ένα μοιχό, σκότωσε εν αγνοία του στον πόλεμο ή σκότωσε ως συναγωνιστής σε αγώνες, η δίκη διεξάγεται στο Δελφίνιο. Αν κάποιος κατηγορείται για δολοφονία ή τραυματισμό κάποιου, όταν είναι στην εξορία, για αιτία η οποία επιδέχεται συμβιβασμό, η δίκη διεξάγεται εν Φρεάτου. Ο κατηγορούμενος απολογείται πάνω σε πλοίο, που βρίσκεται τραβηγμένο κοντά στην στεριά. Εκτός από τις δίκες που διεξάγονται από τον 'ρειο Πάγο, αυτές δικάζονται από πενήντα ένα άνδρες που εκλέγονται με κλήρο. Ο βασιλεύς εισάγει την κατηγορία, η δίκη διεξάγεται κοντά σε ιερό, στο ύπαιθρο, και ο βασιλεύς όταν προεδρεύει στη δίκη βγάζει το στεφάνι του. Για τον υπόλοιπο χρόνο, ο κατηγορούμενος εξαιρείται από τα ιερά και ο νόμος δεν του επιτρέπει να μπει στην αγορά, αλλά σ' αυτή την ορισμένη μέρα μπαίνει στο ιερό για να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Όταν ο δολοφόνος είναι άγνωστος, κάνει μήνυση αόριστα εναντίον του δράστη της πράξης. Ο βασιλεύς και οι φυλοβασιλείς εκδικάζουν φόνους από αντικείμενα και ζώα.